

Löpa linan ut

Bibliotekschefens strategiska
modell för implementering
av FN:s konvention om
barnets rättigheter

Författare:

Ann Catrine Eriksson, Annika Holmén,
Christine Wennerholm och Sylvia Blomberg

Utgivare och år:

Biblioteksutveckling Sörmland, Regionbibliotek Östergötland,
Kultur Gävleborg Region Gävleborg, Biblioteksutveckling Region Örebro län
2019

Illustrationer:

Errol Tanriverdi, Regionbibliotek Östergötland
Maria Eriksson, Biblioteksutveckling Sörmland

Formgivning och layout:

Louise Wigö, Region Gävleborg

Tryck:

Joma Grafisk Produktion AB

Löpa linan ut

Bibliotekschefens strategiska
modell för implementering
av FN:s konvention om
barnets rättigheter

INNEHÅLL

FÖRORD	9
BIBLIOTEKENS ARBETE MED BARNETS RÄTTIGHETER	10
LÖPA LINAN UT - CHEFSSPÅRET	13
OM SKRIFTEN	15
BEGREPPSLISTA	16
STRATEGISK MODELL	18
Steg 1: Du vet att barnkonventionen finns	20
Steg 2: Du ser till att det görs en kartläggning av nuläget i din verksamhet och kommun	21
Steg 3: Du lär dig om artiklarna i barnkonventionen	29
Steg 4: Du lär dig hur du kan göra en prövning av barnets bästa	35
Steg 5: Du skriver en handlingsplan för implementeringen	41
Steg 6: Du säkerställer fortbildning för alla medarbetare	44
Steg 7: Du säkerställer kvalitet och hållbarhet	47
Steg 8: Du har implementerat barnkonventionen	48

METODER, MATERIAL, ÖVNINGAR OCH VERKTYG	51
TACK	64
KÄLLOR	66

FÖRORD

”Löpa linan ut” är en utmärkt titel på en skrift som handlar om att implementera barnets rättigheter i en verksamhet. För att åstadkomma detta behövs en kraftsamling på alla nivåer och det är viktigt att tänka och arbeta både strategiskt och systematiskt.

Chefer spelar en avgörande roll för genomförandet och målgruppen för den här skriften är just chefer: bibliotekschefer. Från den strategiska nivån spelar ledningen en central roll för att skapa goda förutsättningar för medarbetarna i tillämpningen av barnets rättigheter. Författarna visar en tydlig och framkomlig väg i det arbetet.

Även om skriften riktar sig till bibliotekschefer är den modell som beskrivs användbar för fler typer av verksamheter än just folkbibliotek. Den är så lättbegriplig och tydlig att vem som helst i vilken verksamhet som helst kan läsa innehållet och förstå hur det går till.

Elizabeth Englundh (Fil. dr)

Sakkunnig barnets rättigheter, Sveriges Kommuner och Landsting

BIBLIOTEKENS ARBETE MED BARNETS RÄTTIGHETER

Varför ska folkbiblioteken arbeta med barnkonventionen? Varför ska du som chef prioritera en satsning på barnets rättigheter när det finns så många andra områden som pockar på uppmärksamhet?

Till att börja med så finns det redan ett uppdrag. Sverige ratificerade FN:s konvention om barnets rättigheter redan 1990. Den 13 juni 2018 beslutade den svenska regeringen att FN:s konvention om barnets rättigheter ska inkorporeras i svensk lagstiftning. Lagen träder i kraft den 1 januari 2020.

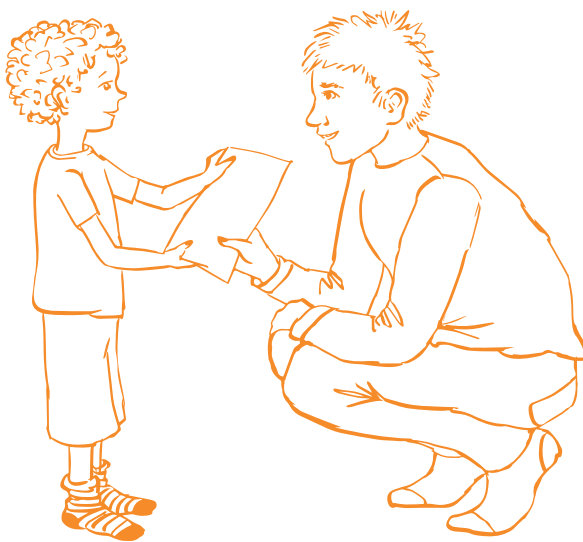
Bibliotekslagen ger oss ytterligare skäl att arbeta enligt barnkonventionen. Vi har som land genom barnkonventionen förbundit oss till att förmedla kunskap om konventionens innehåll till barn och vuxna. Detta är helt i linje med bibliotekslagens 2 § (SFS nr: 2013:801) om att "verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning."

Barn är en prioriterad målgrupp för folkbiblioteken. Enligt bibliotekslagen ska biblioteken 8 § "ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning". Att arbeta med barnkonventionen är ett utmärkt sätt att ägna barn och unga uppmärksamhet.

Det är viktigt att poängtera att barnkonventionen inte är en "barnfråga". Det är inte en fråga som helt kan överlåtas bara till medarbetare som jobbar direkt med barn som målgrupp. Det är en folkrättslig fråga och en fråga för verksamhetsansvariga. Du som chef är ytterst ansvarig för att se till att resurser tilldelas, fördelas och ökar i enlighet med uppdraget. Du leder och planerar arbete och kompetensutvecklingsinsatser. Du är i din funktion en nyckelperson för verksamhetsutveckling.

Att implementera barnkonventionen är ditt uppdrag. Inte barnbibliotekariens. Att kvalitetssäkra sin verksamhet utifrån barnkonventionen är att bidra till att de mänskliga rättigheterna uppfylls.

De flesta bibliotek gör saker redan idag som är rättighetsbaserade, fast de kanske inte tänker på det eller arbetar medvetet med frågan. Lika viktigt som att få syn på vad som inte görs är att få syn på vad som faktiskt redan görs i verksamheten i form av målgruppsinriktad verksamhet och arbete för mänskliga rättigheter. Det är viktigt att börja se sig själv som aktör och känna ett ägarskap för frågan.

Redan i början av 1990-talet, när barnkonventionen nyligen ratificerats i Sverige, tog forskaren och läraren Kerstin Rydsjö upp barnkonventionen i undervisningen på Bibliotekshögskolan i Borås. Detta berättar den tidigare utvecklingsledaren Lena Lundgren i en artikel om barnkonventionen på bibliotek. Enstaka initiativ och utbildningsinsatser genomfördes under 1990-talet både på folk- och länsbibliotek.¹

2003 publicerade Svensk Biblioteks förening "På barn och ungdomars villkor" som innehöll rekommendationer och riktlinjer för hur folkbiblioteken kan arbeta för att leva upp till barnkonventionen. Men som Lena Lundgren skriver, riktlinjer är en sak, effekter i den dagliga verksamheten en annan.²

Under 2000-talet har medvetenheten om barnkonventionen ökat i en yttlig mening och fått genomslag i biblioteksplaner och andra dokument. Men det finns fortfarande en stor kunskapsbrist hos biblioteksmedarbetare. Det räcker inte att barnbiblioteksmedarbetarna arbetar hängivet med konventionen och barnets rättigheter om inte ledning och övriga medarbetare har någon djupare förståelse för vad det faktiskt innebär.³

Om kommunen och/eller biblioteksverksamheten har inskrivet i sina styrdokument att verksamheten ska utgå från barnkonventionen eller att barn ska prioriteras så borde det också synas i resurstilldelningen (lokaler, antal medarbetare, budget), i den fysiska lokalen och i verksamheten, inklusive det digitala biblioteket, menar Lena Lundgren.⁴

¹ Lundgren. *Barnen, Barnkonventionen och barnbiblioteken*, 7-11.

² Riktlinjerna hade arbetats fram av de mellansvenska länsbiblioteken och remissats bland bibliotekskonsulenter och barnbibliotekarier från övriga delar av landet. Lundgren. *Barnen, Barnkonventionen och barnbiblioteken*, 7-11.

³ Lundgren. *Barnen, Barnkonventionen och barnbiblioteken*, 7-11.

⁴ Ibid.

LÖPA LINAN UT - CHEFSSPÅRET

2011 gjordes en enkätundersökning bland samtliga chefer för länsbibliotek och chefer för folkbibliotek i Värmland, Västmanland, Örebro län och Östergötland som en del av ett uppsatsarbete vid Högskolan i Borås med titeln Barnkonventionen - läpparnas bekännelse.⁵ Resultatet visade att det fanns en kunskapsbrist på ledningsnivå. En stor andel chefer både vid läns- och folkbibliotek hade inte uppfattat att de redan hade ett uppdrag. Det fanns även brister i kunskaper när det gäller vad arbete för barnets rättigheter egentligen innebär.

Insikterna från undersökningen gav skjuts framåt och en förfrågan gick ut från de regionala biblioteksverksamheterna i Örebro och Östergötland till de mellansvenska länsbiblioteken om någon ville delta i ett utvecklingsarbete kring barnkonventionen.

Sörmland, Gävleborg och Stockholm anmälde sitt intresse. Regionbibliotek Stockholm var med från start men kunde av olika anledningar inte fullfölja.

Utvecklingsarbetet *Löpa linan ut – chefsspåret* kom till som ett svar på uppsatsens titeln *Läpparnas bekännelse*. Namnet Löpa linan ut valdes för att understryka att utsagor om att prioritera barn inte bara kan stanna vid att vara en retorisk läpparnas bekännelse. Det var dags att löpa linan ut och ta krafttag för barnets rättigheter på biblioteken.

De fyra läns- och regionbiblioteken valde att arbeta med modellbibliotek under lång tid. De insåg att de måste starta arbetet med att nå cheferna för att få till förändring.

⁵ Blomberg, Holmén & Marberg. *Barnkonventionen - läpparnas bekännelse? Projektarbete i Regional utveckling av biblioteksverksamhet.*

För att få till stånd en förändring och ett genomslag som genomsyrar hela folkbiblioteket och når dess målgrupper valde läns- och regionbiblioteken att samarbeta med ett antal folkbibliotekschefer. Målet med samarbetet var att utveckla en strategisk modell som hjälper chefer för folkbibliotek att planera och genomföra barnkonventionens intentioner på alla nivåer i verksamheten.

OM SKRIFTEN

Denna skrift innehåller en strategisk modell för implementering av barnkonventionen på folkbibliotek. Modellen är byggd med kunskaper och erfarenheter från *Löpa linan ut – chefsspåret* som beskrevs i föregående kapitel. De främsta källorna till denna skrift och modell är dokumentation från gemensamma utbildningsdagar med expertföreläsningar, workshops, samtal, hemarbete och handledning inom *Löpa linan ut – chefsspåret* mellan åren 2015 och 2017.

Modellen bygger inte på någon vetenskaplig evidens. Den har heller inte testats i sin helhet av något folkbibliotek, även om de chefer som deltagit i *Löpa linan ut - chefsspåret* i olika omfattning har genomgått olika steg i modellen och kommit olika långt med implementeringen i sina respektive verksamheter.

BEGREPPSLISTA

Här definieras olika begrepp i texten, som en hjälp för dig som läser. I kapitlet Material, metoder, övningar och verktyg beskrivs fler begrepp.

Barn – Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter är människor barn från att de föds till att de är 18 år.

Barnkonventionen – Med barnkonventionen åsyftas alltid FN:s konvention om barnets rättigheter.

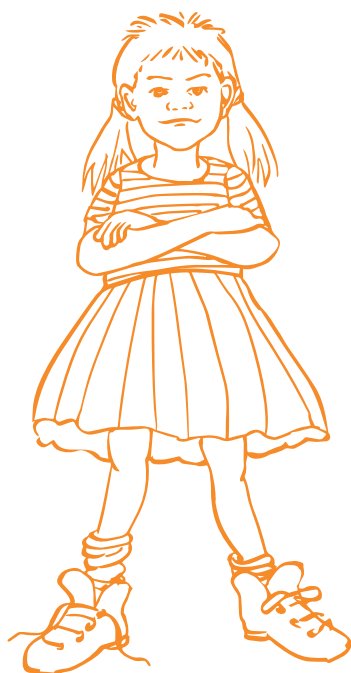
Implementering – Implementering av barnkonventionen betyder att genomföra eller införa barnkonventionen i olika sammanhang. I den här skriften innebär implementering att arbeta, införa och genomföra innehållet i barnkonventionens 54 artiklar inom folkbibliotekets verksamhet.

Strategisk – Med strategisk menas att modellen är avsedd att användas som en övergripande plan och struktur av ledningsnivån i biblioteksverksamheten.

Transformer – Transformer är en metod för att anpassa svensk rätt till barnkonventionen. Det innebär att införa eller ändra bestämmelser i svenska lagar så att de överensstämmer med konventionens bestämmelser.

Inkorporering – Inkorporering av en konvention innebär att en lag stiftas som föreskriver att den aktuella konventionen ska gälla som lag i Sverige.

Taxonomi – Den strategiska modellen för implementering av barnkonventionen är en taxonomi. Taxonomier introducerades i folkbiblioteks-sammanhang av Regionbibliotek Stockholm i boken *Mäta och väga - om statistik och effektivitet på folkbibliotek*.⁶ Enligt den amerikanske forskaren och psykologen Benjamin Bloom är en taxonomi en hierarkisk nivågrupp-ering där kunskap definieras från högre till lägre nivå enligt; faktakunskap, förståelse, tillämpning, analys, syntes och värdering.⁷

⁶ Ögland, Lundgren & Wockatz. *Mäta och väga - om statistik och effektivitet på folkbibliotek*.

⁷ Ögland. *Taxonomier - verktyg för biblioteksutveckling*, 9.

STRATEGISK MODELL

I det här kapitlet presenteras en strategisk modell som hjälper dig som chef att implementera barnkonventionen i din verksamhet. Modellen består av åtta steg och är en taxonomi som kan ses som en trappa som du går i, nerifrån och upp.

Du börjar på steg ett som är den lägsta nivån där arbetet startar. Steg åtta är den högsta nivån där arbetet är slutfört. Varje steg beskriver vad du som chef förväntas kunna och göra. De olika stegen bygger vidare på varandra och du tar ett steg i taget.

Vid vissa steg finns en hänvisning till en lämplig metod, material eller övning som passar bra att använda på detta steg. Alla metoder, material och övningar beskrivs samlat längst bak i skriften.

Tänk att du tar ett steg i taget. Att gå igenom alla steg i modellen kan ta flera år. Men bli inte avskräckt! Allt behöver inte göras på en gång. Att ta ett steg är hundra procent mer än att inte ta något steg alls. Kontakta gärna dina kollegor på andra bibliotek. Kanske kan ni göra delar av implementeringen tillsammans och stötta varandra? Tänk på att arbete enligt en strategisk modell av det här slaget måste få ta tid. Precis som med allt långsiktigt utvecklingsarbete handlar det om att hålla i och hålla ut.

1

Du vet att barnkonventionen finns

När du står på modellens första trappsteg vet du att barnkonventionen finns, att Sverige har ratificerat den och att du som chef har ett uppdrag och ansvar för att den genomförs i den verksamhet du ansvarar för.

Om barnkonventionen

Barnkonventionen är den konvention som flest länder i världen anslutit sig till. En ratificering innebär ett beslut att konventionen förbinder staten till en internationell överenskommelse. Alla länder röstade för barnkonventionens antagande i FN:s generalförsamling 1989.

Att ett land har ratificerat en konvention innebär att det har förbundit sig att folkrättsligt förverkliga den. Sverige ratificerade barnkonventionen 1990, som ett av de första länderna i världen. Idag är det endast USA som inte har ratificerat barnkonventionen.

Barnkonventionen handlar inte om barn utan om att arbeta med mänskliga rättigheter. Med barn avses varje människa upp till 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för det landet där barnet lever eller vistas. I barnkonventionen kallas alla barn och ungdomar för barn.

2

Du ser till att det görs en kartläggning av nuläget i din verksamhet och kommun

Steg två innebär att du kartlägger din kommun och verksamhets nuläge. På följande sidor finns ett antal punkter och frågor som bör ingå i din kartläggning.

Du gör kartläggningen för att få kunskap om målgruppen barn i kommunen och om hur uppdraget att arbeta med barnets rättigheter ser ut idag. Kartläggningen ger dig också en bild av din verksamhets förutsättningar, möjligheter och hinder samt hur resurserna fördelas idag.

Du börjar med att göra en inventering av de styrdokument som reglerar biblioteksverksamheten. Därefter besvarar du frågor om kommunen och biblioteksverksamheten.

Hur och vem som utför kartläggningen är upp till dig som chef att avgöra. Vissa delar och frågor behöver du besvara, andra frågor kan en eller fler medarbetare eller andra personer i kommunen svara på. Låta andra om möjligt vara delaktiga i arbetet.

Använd resultatet av kartläggningen som underlag för att kunna planera det fortsatta implementeringsarbetet och för att få syn på omprioriteringar som behöver göras. Du kan använda resultatet från kartläggningen i din uppföljning för att mäta effekter av satsningar inom barnrättsområdet i biblioteksverksamheten.

Innan kartläggningen

Du kan dela upp kartläggningen i två steg där delen med fakta görs inledningsvis och delen med beskrivningar och uppskattningar sparas till medarbetarna att utföra som en del av implementeringsarbetet. Flera av frågorna i kartläggningen kan även användas för att skapa diskussion i arbetsgruppen, till exempel kring vad som är barnkompetens och vad som är barnrättskompetens och så vidare.

Utmana dig själv genom att fråga dig vad du tror att du kommer att få syn på, innan du svarar på frågorna. Kanske kommer du att som en av cheferna i *Löpa linan ut - chefsspåret* befarade "få syn på otrevliga saker som var ligger biblioteken och var bor barnen?". Eller så kanske du upptäcker trevligare saker, som att det faktiskt finns ett formellt beslut i kommunfullmäktige om att arbeta med barnkonventionen.

Efter kartläggningen

Reflektera över resultatet av kartläggningen. Vad förvånar dig? Vad bekräftar det du redan visste? Hur ska du agera utifrån det du ser så att barn rättigheter tillgodoses i högre grad?

Inventering av styrdokument som reglerar biblioteksverksamheten

Starta med att ta reda på allt som är skrivet om barn och deras rättigheter i de nationella, regionala och lokala styrdokument som reglerar kommunens och bibliotekets verksamhet. Vad står i bibliotekslag, kulturplan, biblioteksplan, verksamhetsplan? Finns det ett formellt beslut taget av kommunfullmäktige eller kommunstyrelse i din kommun om att arbeta utifrån barnkonventionen?

Ta reda på vem inom kommunen som ansvarar för barnrättsfrågor, likabehandlingsfrågor, folkhälsa eller liknande. Skriv ner allt du hittar i din inventering. Detta får du användning av i steg fem.

Frågor om kommunen samt biblioteksverksamheten

Kartläggningens frågedel består av två delar. En del med "hårda" objektiva fakta som till exempel statistik. Dessa uppgifter är förhållandevis enkla att få fram.⁸ Den andra delen består av "mjukare" mer subjektiva uppskattningar och beskrivningar av biblioteksverksamheten. Du kan använda olika metoder för att svara på frågorna.⁹ De här frågorna kan med fördel besvaras i samarbete med barn i olika åldrar, kanske genom att barnen tar foton på olika platser de tycker om eller upplever som problematiska.

⁸ Förslag på källor för att besvara fakta: Använd statistik från Kungliga biblioteket, Sveriges Kommuner och Landsting, kommunen (till exempel statistikenheten som har GIS, geografiskt informationssystem), landstinget, Regionförbundet, landstingets folkhälsocentrum, Ungdomsstyrelsen och så vidare.

⁹ Förslag på källor och lästips för att beskriva, observera, dokumentera i ord och bild: Ögland, *Från Kalix till Ystad - om observationer på folkbibliotek* och Landstinget Sörmland *Våra miljöer med barns ögon – Vägledning för dig som ska genomföra en trygghetsvandring i landstingets lokaler.*

FRÅGOR OM KOMMUNEN

Ange källor, till exempel "SCB-statistik från november 2016" så underlättar du för dig själv när du ska kartlägga nästa gång som ett led i att följa upp effekten av barnrättsarbetet. Ta reda på så mycket som möjligt om kommunen om nedanstående. Om det är svårt att få fram exakta siffror så beskriv istället.

Invånare

- Antal totalt i kommunen?
- Antal barn i kommunen fördelat på åldersgrupper?
 - o 0-5 år (förskola)
 - o 6-12 år (grundskola)
 - o 13-18 år (högstadiet och gymnasiet)
- I vilka områden bor det flest barn?
- Andel barn med olika modersmål samt vilka modersmål?
- Andel utlandsfödda barn?
- Andel barn med föräldrar som är utlandsfödda?
- Antal ensamkommande flyktingbarn?
- Antal asylsökande/asylboende barn?
- Är kommunen förvaltningsområde för minoritetsspråk? Vilka?
- Finns det grupper av barn med särskilda behov? Vilka?

Socioekonomiska faktorer

- Hur ser utbildningsnivån för vuxna ut?
- Hur stor är barnfattigdomen?
- Hur ser parametrarna för segregation ut?

FRÅGOR OM BIBLIOTEKSVERKSAMHETEN

Geografi

- Var i kommunen finns det biblioteksenheter?
 - o Hur ser barntätheten ut i dessa områden (bor där få eller många barn, vilka åldrar och så vidare)? Jämför förslagsvis svaret med svaret på frågan innan om i vilka områden av kommunen det bor flest barn?

Resurser

- Totalt antal tjänster varav andel som arbetar direkt med barn?
- Totalt anslag för kompetensutveckling varav andel avsatt för barnbiblioteksmedarbetare?
- Total budget varav andel avsedd för barnverksamhet?
- Medieanslag fördelat på barn/vuxen?
- Anslag för aktiviteter och evenemang fördelat på barn/vuxen?
- Investeringar fördelat på barn/vuxen?

Biblioteksrummet

- Totalt antal besök fördelat på barn/vuxen?
- Total yta varav barnyta respektive vuxenyta?
- Hur fördelas ytan mellan de olika åldersgrupperna på barnavdelningen?
- Var i lokalerna ligger barnbiblioteksrummen?
- Finns det en egen ingång till barnavdelningen?
- Finns det en separat informationsdisk eller servicepunkt för barn?

- Om ja, är den alltid bemannad?
- Vilken kompetens bemannar?
- Finns det barnwebbsidor på bibliotekets webbplats?
- Arbetar biblioteket med sociala medier riktade till barn?

Medier

- Antal lån fördelat på barn/vuxen?
- Antal medier fördelat på barn/vuxen?

Aktiviteter och evenemang

- Totalt antal aktiviteter fördelat på barn/vuxen?
- Andel aktiviteter med tillgänglighets- och flerspråksperspektiv för barn?

BESKRIV BIBLIOTEKSVERKSAMHETEN

Besvara följande frågor genom att observera och dokumentera i ord eller bild.

Medier

- Hur ser klassifikationssystem och hylluppställning ut i ett barnperspektiv?
- Var finns barnmedierna på andra språk än svenska och lätt svenska?

Biblioteksrummet

- Hur hittar barn till biblioteket?
- Hur ser miljön utomhus i anslutning till biblioteket ut?

- Hur hittar barnen till barnavdelningen från ingången?
- Om du går på knä, hur ter sig biblioteket i små barns ögonhöjd?
- Hur höga är bilderbokstråg och småbarnsböckernas tråg?
- På vilken höjd sitter skyltning av medier och andra skyltar?
- Är skyltningen riktad till barn?
- Var befinner sig barnen? På barn- eller vuxenavdelningen?
- Hur rör sig barnen i rummet?
- Vad gör de?
- Är rummen tillgängliga för alla barn?
- Hur och vem använder olika utrymmen för olika åldrar?
- Är rummen tillgängliga för alla barn?
- Är öppettiderna anpassade efter barns behov (i relation till vuxnas arbetstid, skoltid, fritid)?

Delaktighet

- På vilket sätt kan barn uttrycka önskemål och påverka biblioteksverksamheten?
- Finns det en struktur och policy för att fånga upp önskemål och synpunkter från barn?
- Arbetar biblioteket aktivt med barns delaktighet genom till exempel biblioteksråd, fokusgrupper eller liknande?
- Gör biblioteket användarundersökningar riktade till barn? Vad säger resultatet?

Kompetens

- Hur stor andel av alla medarbetare har barnbiblioteks-kompetens?
- Skatta kompetensnivå när det gäller barnkonventionen på biblioteket. Hur stor andel av alla medarbetare och ledningen har kompetens på basnivå respektive expert-nivå?

Samarbeten

- Vilka samarbetar biblioteket med idag inom och utom kommunen när det gäller barn?
- Vilka samarbetar biblioteket inte med?

3

Du lär dig om artiklarna i barnkonventionen

I steg tre lär du dig vad som står i barnkonventionen. För att du ska kunna arbeta med implementeringen av barnets rättigheter behöver du ha kunskaper om barnkonventionens artiklar. Genom att läsa artiklarna får du en helhetssyn.

Barnkonventionen gäller alla barn som bor eller vistas i Sverige. Konventionen handlar om individen, det enskilda barnet. Den inkluderar alla mänskliga rättigheter, såväl ekonomiska, sociala och kulturella som politiska och medborgerliga.

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar, 41 är sakartiklar som handlar om vilka rättigheter varje barn ska ha. Artiklarna 42 – 54, handlar om hur länderna ska arbeta med konventionen och om FN-kommitténs inre arbete med övervakning och vägledning.

Barnkonventionen ska vara vägledande för all offentlig verksamhet. Kommuner, landsting och regioner ansvarar för de flesta frågor som direkt rör barn. Därför är det viktigt att beslut och verksamheter inom kommuner, landsting och regioner utgår från barnkonventionen.

Alla artiklar i barnkonventionen hänger ihop. Därför går det inte att lyfta ut en artikel och läsa den helt skild från de andra. Barnkonventionen är hel och odelbar, precis som barn är hela och odelbara. Läs mer om barnkonventionen i sin helhet på barnombudsmannens webbplats.¹⁰ Här lyfter vi fram några artiklar som är vägledande och särskilt intressanta för biblioteksverksamhet.

¹⁰ Barnombudsmannen. *Barnkonventionen*.

Vägledande artiklar

Några artiklar är vägledande och styrande för hur helheten i barnkonventionen ska tolkas. Det är artiklarna 2, 3, 6 och 12, de fyra grundprinciperna. När du läser alla övriga artiklar ska du läsa dem med grundprinciperna för ögonen.

Artikel 2

1. Konventionsstaterna ska respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälder eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnets skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

Artikel 3

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

Artikel 6

1. Konventionsstaterna erkänner varje barns inneboende rätt till liv.

2. Konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål ska barnet, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet, särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med nationella procedurregler.

Fler artiklar med extra relevans för biblioteksverksamhet

Andra artiklar som ger dig ett gott stöd i ditt arbete med att planera och genomföra barnkonventionen i din verksamhet är artiklarna 4, 13, 16, 17, 23, 30, 31 och 42.

Artikel 4

Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala, kulturella rättigheter ska konventionsstaterna till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att vidta sådana åtgärder. Vid behov ska åtgärder vidtas inom ramen för det internationella samarbetet.

Artikel 13

1. Barnet ska ha rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer.

Artikel 16

1. Inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende.

2. Barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 17

Konventionsstaterna erkänner den viktiga uppgift som massmedier utför och ska säkerställa att barnet har tillgång till information och material från olika nationella och internationella källor, särskilt sådant som syftar till att

främja dess sociala, andliga och moraliska välmående samt fysiska och psykiska hälsa. Konventionsstaterna ska för detta ändamål:

- Uppmuntra massmedier att sprida information och material av socialt och kulturellt värde för barnet och i enlighet med andan i artikel 29.
- Uppmuntra internationellt samarbete vad gäller produktion, utbyte och spridning av sådan information och sådant material från olika kulturer och nationella och internationella källor.
- Uppmuntra produktion och spridning av barnböcker.
- Uppmuntra massmedier att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller ett urfolk.
- Uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18.

Artikel 23

1. Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.

Artikel 30

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör ett urfolk ska ett barn som tillhör en sådan minoritet eller ett sådant urfolk inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Artikel 31

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.

2. Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet.

Artikel 42

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Riksdagens strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige

Den 10 december 2010 fattade riksdagen beslut om en strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.¹¹ Strategin gäller offentliga verksamheter såsom riksdagen, regeringen, statliga myndigheter, landsting, regioner och kommuner. Den lyfter fram nio principer som uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter.

¹¹ Regeringskansliet. *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*.

För att stärka barnets rättigheter i Sverige ska följande strategi gälla:¹²

- All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.
- Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.
- Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem.
- Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.
- Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.
- Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan.
- Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
- Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

¹² Regeringskansliet. *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.*

4

Du lär dig hur du kan göra en prövning av barnets bästa

I steg fyra lär du dig en modell för att kunna bedöma vad som är barnets bästa, så att du kan fatta beslut som tillgodoser vad som är bäst för barnet.

En prövning av barnets bästa är en förenklad variant av en barnkonsekvensanalys.¹³ Det är ett verktyg för att omsätta barnkonventionen i handling och synliggöra barnets bästa i verksamheten. Du kan använda den vid exempelvis verksamhetsförändringar, budgetfördelning och tjänstetillsättningar.

Prövning av barnets bästa

Prövningen ska helst göras *innan* ett beslut fattas. Genom att inför varje beslut pröva om olika frågeställningar får konsekvenser för barn säkerställer du att barnets rättigheter tillgodoses. Du breddar beslutsunderlaget, får möjlighet att motivera ditt val och kan påverka beslutet.

Prövningen kan också användas som en utvärdering av redan fattade beslut. Det blir en hjälp för dig som chef att arbeta systematiskt och försäkra dig om att ett barnperspektiv finns med i besluten.

Två avvägningar måste göras om du vid en prövning inte väljer barnets bästa. Hur kan du motivera eller kompensera för att du inte kan se till barnets bästa i just det här beslutet? Och hur tungt väger skälet till att du inte kan det i förhållande till andra intressen?

¹³ Läs mer om vad en barnkonsekvensanalys är i kapitlet *Metoder, material, övningar och verktyg*.

Prövning av barnets bästa i en folkbibliotekskontext

Gör så här

Ta hjälp av den här tankemodellen för att göra en prövning av barnets bästa utifrån barnkonventionens artiklar.

1. Formulera din frågeställning, i mitten av modellen, och beskriv frågan du ska ta beslut om.
2. Ta hjälp av de olika artiklarna för att belysa din frågeställning. Börja med de fyra grundprinciperna i artikel 2, 3, 6 och 12.¹⁴ Fortsätt sedan med övriga artiklar.
3. Till din hjälp finns stödfrågor (se nedan) som kan vara relevanta att du ställer dig. Frågorna är kopplade till de olika artiklarna.
4. När du genomlyst din frågeställning genom de olika artiklarna i barnkonventionen så har du fått ett kunskapsunderlag som hjälper dig att fatta ett beslut som tillgodoser barnets eller barnens bästa.

EXEMPELFRÅGOR

Grundprinciper

Artikel 2 - Barnets rätt att inte diskrimineras

- Vilka barn kommer till biblioteket?
- Vilka barn kommer inte till biblioteket?
- När, var och hur möter vi barnen?
- Vilken barnsyn har vi i vår verksamhet?

Artikel 3 - Barnets bästa

- Vad innebär barnets bästa?
- Tänker vi det enskilda barnet eller barn som grupp?

¹⁴ Läs mer om artiklarna i kapitlet *Steg 3 - Du lär dig om artiklarna i barnkonventionen*.

- Hur och när diskuterar vi barnets bästa i vår verksamhetsplanering?
- Vilken hänsyn tas till barnets bästa i beslut som rör barn?
- Finns det rutiner för prövning av barnets bästa, hur dokumenteras och utvärderas beslut?
- Vad säger barnen själva?

Artikel 6 - Barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling

- Vilken kunskap har vi om barnens livs- och levnadsvillkor i vår kommun?
- Vilka behöver vi samarbeta med för att alla barn ska kunna utvecklas?
- Hur arbetar vi med barns rätt till vila, lek och fritid?
- Hur arbetar vi med barn i utsatthet?

Artikel 12 - Barnets rätt att säga sin mening och få den respekterad

- Vilka rutiner finns för att göra barn delaktiga och ge dem inflytande? Här kan du använda dig av till exempel Shiers steg.¹⁵
- Har alla barn möjlighet att uttrycka sina åsikter?
- Vilken betydelse tillmäter vi barns åsikter?

SAKARTIKLAR

Artikel 1 - Ett barn är varje människa upp till 18 år

- Ser vi barn som en homogen grupp, uppdelade i ålderskategorier eller som enskilda individer?
- Vilka barn möter vi i vår verksamhet?
- Vilka åldersgränser har vi för barn?

¹⁵ Läs mer om Shiers steg i kapitlet *Metoder, material, övningar och verktyg*.

Artikel 13 - Barnets rätt till information och yttrandefrihet

- Hur tillgodoser vi barns rätt att ta emot och sprida information av olika slag och fritt uttrycka sina tankar?

Artikel 19 - Barnets rätt till skydd

- Hur hanterar vi anmälningsplikt?
- Vilka regler och policys har vi för att för att skydda barn på biblioteket?

Artikel 23 - Barn med särskilda behov

- Ser vi barn med särskilda behov som en homogen grupp, uppdelade i kategorier eller som enskilda individer?
- Vilken verksamhet har biblioteket för barn med särskilda behov?

Artikel 27 - Barnets ekonomiska resurser

- Gratisprincipen - är allt i verksamheten gratis för barn?
- Närhetsprincipen – bedrivs biblioteksverksamhet där barn finns?

Artikel 30 – Barn som tillhör en etnisk, religiös eller språklig minoritet eller ett urfolk har rätt till sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

- Hur tillgodoser vi barn som tillhör en minoritet eller ett urfolks rätt till att, tillsammans med andra, utöva sin kultur, religion och språk?

Artikel 31 - Barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation, samt fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet

- På vilket sätt möjliggör vi barns egna skapande och deltagande i kulturella aktiviteter?
- Var i biblioteksrummet ges barnet utrymme till vila, lek och rekreation?

GENOMFÖRANDEARTIKLAR

Artikel 4 - Genomföra barnkonventionen

- Hur prioriteras barn?
- Hur syns barnkonventionen i bibliotekets styrdokument?
- Vilken strategi har biblioteket för att genomföra barnkonventionen?
- Hur utvärderas och följs arbetet med barnkonventionen upp?

Artikel 42 Sprida kunskap om barnkonventionen

- Hur och vilka informerar vi om barnkonventionen?
- Vilka i vår verksamhet känner till barnkonventionen och vad den innehåller?

Beroende på frågeställning så kan du komma att behöva göra en mer utvidgad prövning av barnets bästa. Kanske behöver du även göra en mer omfattande barnkonsekvensanalys för att kunna fatta ett välgrundat beslut. Kom ihåg att dokumentera dina ställningstaganden som leder fram till beslutet. Utvärdera när en tid gått om beslutet tillgodosett barnets eller barnens bästa.

METOD:

- ☒ Barnchecklista
- ☒ Barnkonsekvensanalys eller prövning av barnets bästa
- ☒ Shiers stege

5

Du skriver en handlingsplan för implementeringen

På steg fem skapar du en handlingsplan som beskriver hur implementeringsarbetet ska genomföras i hela biblioteksverksamheten.

Att implementera barnkonventionen är ett långsiktigt arbete som måste få ta tid. Handlingsplanen är det verktyg du behöver för att se till att arbetet fortskrider och inte rinner ut i sanden. I handlingsplanen beskriver du de olika aktiviteter som ska göras och som ska leda fram till de mål verksamheten har, både på kort och på lång sikt.

I handlingsplanen formulerar du svar på följande frågor

- Vad behöver göras?
- Hur ska det göras?
- När ska det göras?
- Vilka berörs?
- Vem har ansvaret för att det blir gjort?
- Hur följs aktiviteten upp?

Fundera även på vilken ytterligare kunskap du själv behöver inför arbetet med implementeringen. Ett tips kan vara att använda sig av SKLs implementeringsnycklar och tillämpningsnycklar.¹⁶

¹⁶ Sveriges Kommuner och Landsting. *Förberedelser inför att barnkonventionen blir lag.*

Handlingsplanens olika områden

Börja med att identifiera vilka områden du behöver arbeta med i din verksamhet. Dessa sex områden kan vara relevanta att ha med i handlingsplanen:

- Styrdokument
- Ekonomi
- Barnkonventionen
- Samarbete och samverkan
- Delaktighet och inflytande
- Informationsspridning

Mall för handlingsplan med stödfrågor inom de olika områdena

Använd gärna följande exempelmall för att strukturera din handlingsplan. I mallen finns exempel på hur du kan arbeta med de olika områdena. Varje område kan ha flera mål. Inom varje område beskriver du, enligt handlingsplanens upplägg, vad som ska göras, hur och när det ska göras, vilka som berörs, vem som ansvarar och följer upp.

Mall för handlingsplan - Exempel	
Mål	Kunskap om barnkonventionen
Aktivitet	Grundläggande webbutbildning från SKL
Ansvarig	Chef
Tidsplan	Startdatum och slutdatum
Uppföljning	Chef

STÖDFRÅGOR

Område: Styrdokument

Vad behöver alla medarbetare kunna om gällande styrdokument?

Område: Ekonomi

Vilken kunskap hos mig och vilken kunskap hos medarbetare behövs för att tillgodose ett barnrättsperspektiv i budgeten?

Område: Barnkonventionen

Vilka grundläggande kunskaper behöver alla medarbetare ha om barn, barnkonventionen och artiklarna?

Vem/vilka i verksamheten behöver en fördjupad kunskap om barn, barnkonventionen och artiklarna?

Område: Samarbete och samverkan

Hur ska arbetet organiseras?

Vilka ska verksamheten samarbeta och samverka med?

Område: Delaktighet och inflytande

Vad behöver alla medarbetare kunna om delaktighet och inflytandeprocesser?

Område: Informationsspridning

Hur ska biblioteket informera barn respektive vuxna om barnkonventionen?

6

Du säkerställer fortbildning för alla medarbetare

På steg sex tar du det första klivet i den praktiska implementeringen av barnkonventionen. Det är dags att sätta igång!

Nu ska du börja bygga kunskap tillsammans med alla medarbetare. Hela verksamheten och alla yrkeskategorier behöver kunskap om barnets rättigheter. Alla medarbetare ska involveras i fortbildningsinsatserna. Fortbildningen sker med fördel i flera steg och vid olika tillfällen för att skapa möjlighet till reflektion och eget arbete däremellan.

Starta med att redogöra för vad som står i olika styrdokument och resultatet av den kartläggning du gjorde i steg två. Gå sedan igenom artiklarna i barnkonventionen. Använd kapitlet Metoder, material, övningar och verktyg i denna skrift när du ska planera fortbildningen.

Ta gärna stöd av andra när du ska planera fortbildning. Kanske finns det medarbetare på ditt bibliotek som kan delta i planeringen och leda delar av den? Kontakta kommunens barnrättsstrateg, om det finns en sådan funktion. Du kan även kontakta den regionala biblioteksverksamheten för stöd.

Fördjupad utbildning om metoder och verktyg

Utöver att alla medarbetare får grundläggande fortbildning så kan du med fördel även utse medarbetare som får ett särskilt barnrättsansvar. Dessa personer behöver borra djupare i frågor kring barnets rättigheter, få en djupare kunskap och tillgång till fler metoder och verktyg för att kunna driva barnrättsfrågan, informera och utbilda andra. Ett användbart verktyg även för medarbetare är den modell för prövning av barnets bästa som du lärde dig i steg fyra.

Olika förhållningssätt

Precis som i alla typer av förändringsprocesser så har människor olika sätt att förhålla sig till det nya som sker. När det gäller barnkonventionen, så menar Elizabeth Englundh i sin avhandling, att en ofta stöter på fyra olika förhållningssätt eller attityder till barnkonventionsarbetet i en arbetsgrupp.¹⁷

- **Äntligen mandat!** säger de personer som drivs av en inre motivation och redan är frälsta. De ser genast möjligheten att förändra och förbättra. Dessa personer ska dock inte leda implementeringsprocessen.
- **Detta efterfrågas inte, alltså behöver vi inte göra något.** Dessa personer har ett byråkratiskt förhållningssätt och står stand by. Det måste tillföras en yttre motivation för att börja göra. Att barnkonventionen blir lag kan motivera dessa personer.

Forts. nästa sida

¹⁷ Englundh. *Folkkrätt för barn som pedagogiskt åtagande: Statligt ansvar - regionalt lärande?*

- **Detta gör vi redan. Ingen åtgärd behövs.** Detta är den svåraste gruppen. Här kan personer som jobbar direkt med målgruppen barn finnas. Det är viktigt att lyfta rättighetsperspektivet för dem. Att arbeta med barn och barnverksamhet behöver inte per automatik vara synonymt med att arbeta med mänskliga rättigheter för människor upp till 18 år.
- **Det har ingen bäring på oss. I den här verksamheten finns inga barn.** I denna grupp behövs kompetensutveckling som till exempel tydliggör att beslut som fattas i verksamheten kan få konsekvenser för barn även om det inte finns några synliga barn i verksamheten.

Dessa olika förhållningssätt kan vara bra att ha i åtanke när du ska introducera och förankra implementeringsarbetet i arbetsgruppen.

METOD:

- ☒ Kortlek ☒ Presentationer ☒ Webbutbildning
- ☒ Shiers steg ☒ Tidskriftsklubb ☒ Quiz
- ☒ Värdegrundsturt eller regelsturt?

7

Du säkerställer kvalitet och hållbarhet

På steg sju fortskrider implementeringsarbetet enligt din handlingsplan. Du hittar dina egna sätt för att säkerställa att barnkonventionen är levande i din verksamhet.

Du går igenom och reviderar handlingsplanen löpande. Du skriver in barnkonventionen i alla nya planer. Du återvänder till kartläggningen du gjorde i steg ett och reviderar den så att den är aktuell. Du omvärldsbevakar, fyller på med kunskap och säkerställer att nyanställda får information och fortbildning. Du följer upp och utvärderar och ser till att alla mål är mätbara.

Tänk på den viktiga överlämningen till efterträdare. Både när det gäller chef och medarbetare. Att arbeta med barnkonventionen får inte vara personberoende. Det är viktigt att du ser till att arbetet med barnkonventionen inte blir en fråga endast för barnbibliotekverksamheten. Du ger medarbetare fortsatta förtroendeuppdrag. Men, ge inte uppdraget nödvändigtvis till barnbibliotekarien.

Stödstrukturer är viktiga för att implementeringen ska bli långsiktigt hållbar. Be om stöd från din regionala biblioteksverksamhet i uppföljning kring vad som händer och hur arbetet kan utvecklas. Sätt upp realistiska mål, gör det som är möjligt och prova dig fram.

METOD:

☒ Barnbilaga

☒ Barnbokslut

8

Du har implementerat barnkonventionen

Grattis! Vilket jobb du har gjort! Det är dags att fira dina och medarbetarnas framgångar!

Nu är du på steg åtta – det sista steget. Du och medarbetarna har kunskap och verktyg. Du har skapat en biblioteksverksamhet som tillgodoser barnets mänskliga rättigheter. Du har en tydlig idé om hur din verksamhet ska fortsätta att utvecklas till förmån för barnets bästa. Du har en plan för uppföljning och en strategi för framtiden. Nu är det bara att hålla i och hålla ut – barnkonventionen är ingenting som görs bara på måndagar.

Framgångsfaktorer

Erfarenheterna från de chefer som arbetat enligt den strategiska modellen för implementering av barnkonventionen på folkbibliotek inom *Löpa linan ut - chefsspåret* visar på några framgångsfaktorer. Deras råd till dig är att:

- Börja gräva där du står. Leta rätt på någon att samverka med inom din egen förvaltning eller i kommunen när du ska dra igång ett implementeringsarbete.
- Skaffa samtalsstöd. En chefskollega som står inför samma utmaningar är värdefull som bollplank. Ta handledningsstöd från den regionala biblioteksverksamheten. Skapa tid för egen reflektion.
- Se till att från början få tid och resurser för arbetet. Skapa en realistisk, tydlig och tidsatt plan för genomförande, för dig själv eller tillsammans med ansvariga personer.
- Våga prioritera. Vardagens problem kräver tid och uppmärksamhet. Fundera över hur du övervinner eventuella hinder för att våga göra tydliga prioriteringar som gynnar barn och ta konsekvenserna av det.
- Var envis och ha tålamod. Barnkonventionen måste få ta tid! Det är viktigt att behålla motivationen på hemmaplan, både din egen och medarbetarnas.

METODER, MATERIAL, ÖVNINGAR OCH VERKTYG

Det finns mycket material, metoder, övningar och verktyg som är användbara och roliga att använda i arbetsgruppen för att implementera barnkonventionen. Här nedan presenteras ett urval.

Några metoder är sedan länge beprövade metoder inom barnrättsarbete och biblioteksverksamhet. Några är exempel på övningar som testats och använts tillsammans med chefer för folkbibliotek inom utvecklingsarbetet *Löpa linan ut -chefsspåret*.

Barnbilaga

En barnbilaga är en bilaga till den ordinarie budgeten som mer tydligt markerar de prioriteringar som bör göras inför kommande år med hänsyn till barn. En barnbilaga kan vara lämplig att göra i den strategiska modellens steg sju där du säkerställer kvalitet och hållbarhet.

Följande punkter kan ingå i en barnbilaga

- Verksamhetens mål i ett barnperspektiv.
- En redovisning av hur kunskap ska spridas och diskussionerna föras.
- En redovisning av hur verksamheten försäkrar sig om att barnen kan komma till tals och utöva sitt inflytande.
- En kartläggning och beskrivning av nuläget.
- En utförd konsekvensbeskrivning.
- En redovisning av ekonomiska satsningar och prioriteringar som görs; vad, för vem eller vilka, kostnader, resultat och effekter.
- En uppföljning.¹⁸

¹⁸ Barnombudsmannen. *Barnbilaga*.

Barnbokslut

Ett barnbokslut är en sammanställning av en verksamhets resultat som direkt berör barn. Det innebär att varje förvaltning i samband med det årliga bokslutet gör en särskild utvärdering av hur fattade beslut har påverkat barns och ungas villkor inom området eller i en verksamhet.¹⁹ Ett barnbokslut kan vara lämplig att göra i den strategiska modellens steg sju där du följer upp och säkerställer kvalitet och hållbarhet.

Barnbudget

FN:s barnrättskommitté lägger stor vikt vid att det finns ett barnrättsperspektiv i budgetarbetet, att verksamheter för barn inte skärs ner oproportionerligt mycket i förhållande till andra verksamheter. Budgetarbetet ska synliggöra barnets bästa inte bara på nationell nivå utan i än högre grad på lokal nivå, det vill säga i biblioteksverksamheten i kommunen.

Budgeten är det viktigaste verktyget för att kunna leva upp till artikel 4 i barnkonventionen som ställer krav på att staten, myndigheter och kommuner prioriterar tillräckligt med resurser till barn så att uppställda mål kan uppfyllas. Ur budgeten kan utläsas om detta sker. I budgeten syns hur ansvariga politiker prioriterar mellan olika behov, om åtgärder vidtas och på vilket sätt de följer upp och redovisar resultatet.²⁰

En barnbudget kan vara lämplig att göra i den strategiska modellens steg fem som en del av din handlingsplan för implementering av barnkonventionen.

Barnchecklista

En barnchecklista används för att på ett enkelt sätt tydliggöra att alla beslut ska konsekvensbeskrivas utifrån hur de påverkar barnen. Syftet är att barnperspektivet ska uppmärksammas mer på alla plan. Checklistan ska följa ärendet från början till slut.²¹

Barnchecklistan innehåller ett antal frågor som ska ställas inför varje beslut som fattas. Exempel på frågor är hur påverkar detta förslag barns

¹⁹ Barnombudsmannen. *Barnbokslut*.

²⁰ Barnombudsmannen. *Barnbudget*

²¹ Barnombudsmannen. *Barnchecklista*.

situation? Har barn haft möjlighet att påverka eller lämna synpunkter på förslaget? När du är på den strategiska modellens steg fyra och lär dig om att göra en prövning av barns bästa så kan du prova att göra en barnchecklista utifrån ett specifikt ärende.

Barnkonsekvensanalys eller prövning av barnets bästa

När är det lämpligt att göra en barnkonsekvensanalys? Enligt Barnombudsmannen ska "Graden av ett besluts påverkan på barn vara den vägledande principen när man avgör om en barnkonsekvensbedömning överhuvudtaget bör göras och hur omfattande bedömningen och dokumentationen ska vara. Inför varje beslut bör verksamheten därför ställa sig frågan om beslutet kommer att få direkta och påtagliga konsekvenser för barn"²²

För beslut som ska fattas i frågor som rör barnet direkt eller indirekt är en prövning av barnets bästa ett användbart underlag. Prövningen ska, utifrån vad som ska utredas, innehålla aktuell lagstiftning, forskning och rådande praxis. Vilka artiklar i barnkonventionen ska beaktas? Vad säger den beprövade erfarenheten, barnets nätverk och barnet eller barnen det gäller själva?²³

Vilken är skillnaden mellan en prövning av barnets bästa och en barnkonsekvensanalys? FN:s barnrättskommitté för barnets rättigheter rekommenderar att barnkonsekvensanalyser ska göras vid större förändringar som rör barn. Den bör då, förutom det som ingår i prövningen, också innehålla "ett bredare resonemang om till exempel ekonomiska aspekter, vilka konsekvenserna skulle kunna bli på lång och på kort sikt för olika grupper med barn".²⁴ En barnkonsekvensanalys ska alltid dokumenteras och följas upp.

När du är på steg fyra i den strategiska modellen provar du en tankemodell för att göra en prövning av barns bästa.

²² Rasmusson & Andersson. *Med barnkonventionen som karta och kompass i kommuner och landsting*.

²³ Sveriges Kommuner och Landsting. *Prövning av barnets bästa - Ett verktyg för styrning och ledning*.

²⁴ Ibid.

Dialogens fyra rum

Dialogens fyra rum är en metod som visar på vilka tillgångar som finns i verksamheten, ger en bruttolista på möjliga utvecklingsområden och hjälper till att skapa en realistisk handlingsplan för verksamheten. Dialogens fyra rum är användbar på steg fem när du ska skriva en handlingsplan för implementeringen av barnkonventionen.

Den passar bra att gå igenom tillsammans med andra personer, ledningsgrupp eller en grupp med särskilt barnrättsansvar i verksamheten, så att många perspektiv täcks in och kunskap delas.

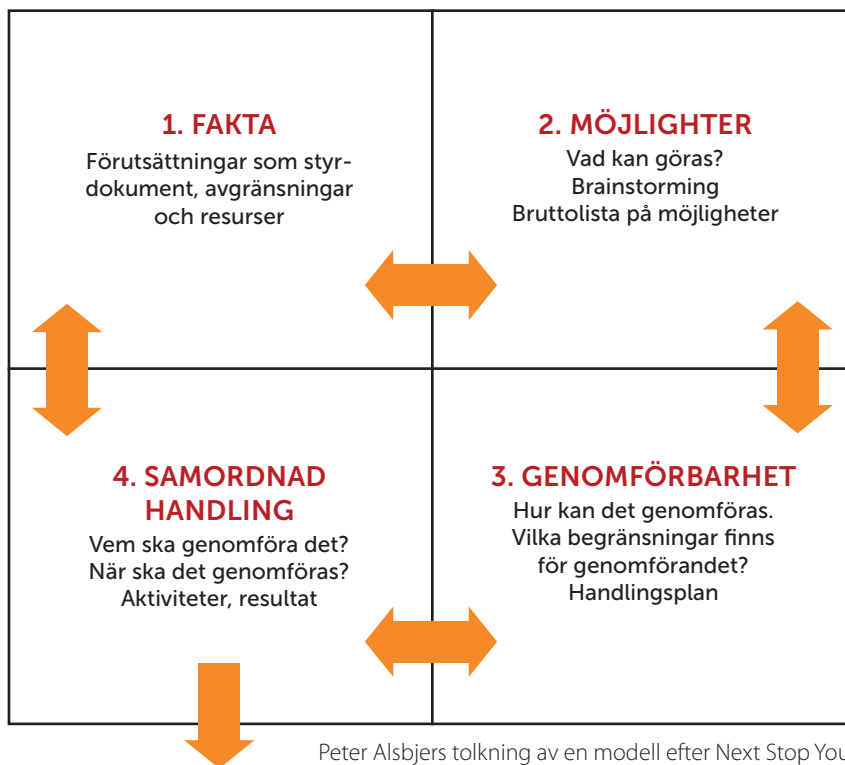
Dialogens fyra rum utgår från följande moment:

Fakta innebär att titta på vilken verksamhet som finns idag, vad styrdokumentet säger, om det finns omvärldsfaktorer som påverkar verksamheten m.m.

Möjligheter innebär att förutsättningslöst och utan tanke på begränsningar spåna om vad som skulle kunna göras. Här handlar det om att skapa en bruttolista av möjligheter och inte låta sig begränsas av sådant som ekonomi och tillgängliga resurser. Här tänker du stort och innovativt.

Genomförbarhet innebär att gå igenom möjlighetslistan och se på genomförbarhet. Hur skulle de olika idéerna kunna genomföras i praktiken? Vilka begränsningar finns? Vad är realistiskt att åstadkomma?

Samordnad handling innebär att gå ytterligare ett steg och göra en aktivitetsplan. Vad ska åstadkommas? När ska det genomföras? Vem har ansvar för att det blir gjort? Vilka aktiviteter handlar det om? På vilket sätt svarar de upp mot prioriteringarna i styrdokumentet? Vilket resultat kan en förvänta sig?

Peter Alsbjergs tolkning av en modell efter Next Stop You.

Incheck och utcheck

In- och utcheck är användbart i steg sex där du säkerställer fortbildning för alla medarbetare. Vid starten av varje lärtillfälle med arbetsgruppen samlar du deltagarna genom en incheckning där alla får fundera på en fråga du ställer. Det kan handla om förväntningar på dagen eller hur morgonen varit. För att sätta igång tankarna kring barnkonventionen be gruppen reflektera individuellt över frågan "Vad är ett barn för dig?".

När ni slutar så kan du fråga om hur det varit, om förväntningarna blivit uppfyllda, frågor som uppstått eller om hur de tänker gå vidare. Genom att checka in och ut så bidrar alla till gruppens lärande och det blir en tydlig start och avslutning på lärtillfället. Prova att variera mellan att be alla person tänka några minuter och skriva ner sitt svar på en lapp innan den läses upp och att ge deltagarna kortare betänketid och be deltagarna spontant svara en åt gången i en runda.

Kortlek

Hos Sveriges Kommuner och Landsting kan du beställa en kortlek som passar bra för diskussioner kring barnets rättigheter kopplat till den egna verksamheten.²⁵ Varje kort handlar om en artikel i konventionen. Kortleken kan användas på många olika sätt för att skapa engagemang, samtal och för att lära in artiklarna i konventionen. Kortleken är användbar i den strategiska modellens steg sex där du säkerställer fortbildning för alla medarbetare.

²⁵ Sveriges Kommuner och Landsting. *Barnets rättigheter*.

Så använder du Sveriges Kommuner och Landstings kortlek om barnets rättigheter:

I denna övning sitter deltagarna i grupp om 3-4 deltagare. Alla har varsin kortlek. Deltagarna väljer, var för sig de tre viktigaste artiklarna av 1-45. Alla berättar för varandra om vilka kort/artiklar de valt och varför. Nu är det dags att prioritera! Under fem minuter resonerar sig gruppen fram till vilka fyra artiklar/kort som är de viktigaste. Gruppen måste vara helt enig om vilka fyra artiklar/kort som är viktigast och ska vara kvar. I helgrupp berättar sen alla grupper om vilka artiklar kort som blev valda och varför.

Quiz

På Sveriges Kommuner och Landstings webbplats om barnets rättigheter finns mycket användbart utbildningsmaterial. Här hittar du ett kunskaps-test i form av ett webbaserat quiz som är lämpligt att starta med för att få igång gruppen och få en fingervisning om kunskaper och attityder.²⁶ Quizet går fort att göra och ger bra underlag för diskussioner. Quizet fungerar bra som en första introduktion till barnkonventionen när du är på steg sex och säkerställer fortbildning för alla medarbetare.

²⁶ Sveriges Kommuner och Landsting. *Barnets rättigheter*.

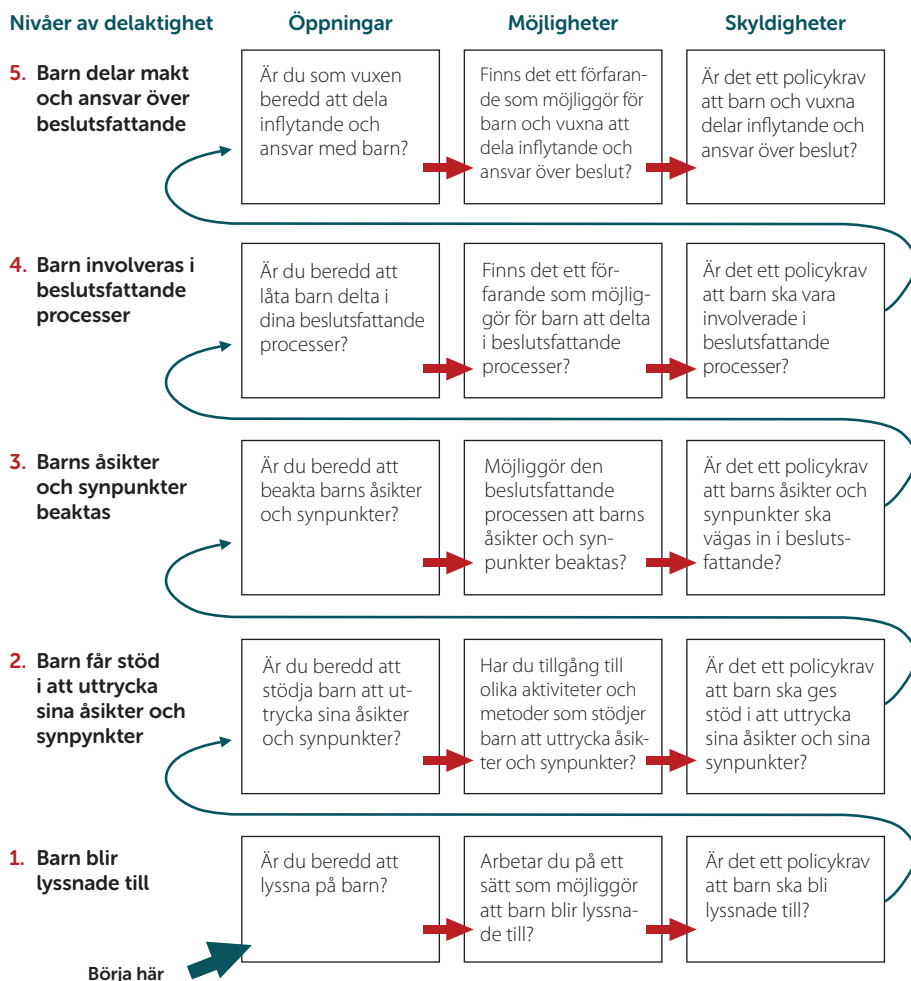
Shiers steg

För att öka barns delaktighet och inflytande i olika frågor i biblioteksverksamheten är det viktigt att det finns strukturer som gör det möjligt att barn blir lyssnade på. Det är också viktigt att barnens åsikter tas på allvar.

Ett användbart verktyg för att ge barn inflytande är Harry Shiers delaktighetssteg. Läs mer om Shier steg i "Vägar till delaktighet...".²⁷ Shiers steg grundar sig på fem delaktighetsnivåer och ska läsas från steg ett nerifrån och upp. Shiers steg är användbar i steg fyra där du lär dig att göra en prövning av barnets bästa. Den är också användbar i samtal om delaktighet på steg sex i fortbildningen av medarbetare.

²⁷ Harry Shier. *Vägar till delaktighet: Öppningar, möjligheter och skyldigheter.*

Pathways to Participation - Barns och ungas väg till delaktighet

Modellen är hämtad ur Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. Children & Society Vol 15 pp 107 – 117. (Övers. Sverre Nyborg Warner för projektet Egen Växtkraft) ²⁷

Tidskriftsklubb

Tidskriftsklubb är en användbar metod som innebär närläsning av artiklar och forskning inför en diskussion. Metoden är användbar i steg sex där du säkerställer fortbildning för alla medarbetare. Det går till så att en person väljer en artikel som belyser den frågeställning som gruppen valt att diskutera. Den person som leder tidskriftsklubben presenterar artikelns författare och sammanhang.

Deltagarna läser igenom artikeln innan eller vid sammankomsten och några frågeställningar diskuteras i gruppen. Läs mer om metoden i sin helhet i *Ett steg till! En metodbok för biblioteksutveckling*.²⁸

En lämplig text att använda i en tidskriftsklubb är Elizabeth Englund's *"Barnkonsekvensanalys – ett verktyg för underbyggt beslutsfattande..."*²⁹ Ett annat förslag på en text som kan skapa intressanta diskussioner är Hassan Alavis text *"Ensamma barn på ett stort bibliotek"* som finns i boken *Bibliotekariens praktiska kunskap - om kunskap, etik och yrkesrollen*.³⁰

Värdegrundsstyrt eller regelstyrt?

Detta är en värderingsövning som Bibliotek Botkyrka använder. Övningen är användbar på steg sex där du säkerställer fortbildning för alla medarbetare. Du kan använda övningen för att skapa samtal om huruvida ni som arbetsgrupp agerar värdestyrt eller regelstyrt i olika situationer. Ni utgår ifrån ett gemensamt dilemma, faktiskt eller fiktivt.

Ett dilemma från en fiktiv biblioteksmiljö skulle kunna se ut så här:

Det är teater på biblioteket. En förälder har hämtat ut biljett till sin femåring. Målgruppen är barn i åldern tre-fem år. När de kommer till föreställningen så finns även familjens ettåring med. Föräldern säger att hen inte har barnvakt åt ettåringen och femåringen vill inte gå själv. De har

²⁸ Aleman m.fl. *Ett steg till! En metodbok för biblioteksutveckling*.

²⁹ Englundh. *Barnkonsekvensanalys – ett verktyg för underbyggt beslutsfattande eller omöjlig att genomföra? Resultat från en forskningscirkel*.

³⁰ Schwarz. *Bibliotekariens praktiska kunskap - om kunskap, etik och yrkesrollen*, 127-134.

att välja mellan att ta med båda barnen på föreställningen eller avstå helt. Hur ser du på detta utifrån barnkonventionens olika artiklar?

För att göra övningen behöver du ett rep och varje person behöver en penna eller annat föremål. Deltagarna får fundera på vilken lösning de finner bäst. På en linje, till exempel ett rep vars ändar representerar varsin ytterlighet (lösning på dilemmat) lägger sedan deltagaren någonstans en markering som visar hur hen tänker.

Varje deltagare får berätta varför den lagt sin markering där den ligger och argumentera för sitt beslut. När alla har fått ordet får deltagarna möjlighet att flytta sina markeringar åt ena eller andra håller om någon ändrat åsikt. Detta är en övning som kan ge möjlighet till diskussion och att öva på att ändra åsikt efter en bra argumentation.

Walk and talk

Tanken flödar bra under fysisk rörelse. En walk and talk är en promenad som görs parvis. Parets uppdrag är att tänka kreativt tillsammans. Till exempel kan det gå till så att var och en har tänkt ut ett dilemma ur vardagen som ska utforskas tillsammans enligt modellen för prövning av barnets bästa som beskrivs i steg fyra. Under promenaden presenterar personerna sitt dilemma för varandra och använder den andra som bollplank i ett gemensamt provtänkande.

Ett exempel på ett verkligt dilemma från ett folkbibliotek i en kommun kan fungera som exempel:

En femtonårig stambiblioteksbesökare med bekymrad min uppsöker en av biblioteksmedarbetarna. De går tillsammans in på kontoret bakom disken där femtonåringen berättar att hen ska ha en date men är övervakad av kompisar som rapporterar till hens föräldrar allt hen gör. Det slutar med att hen blir utsläppt genom bibliotekets bakdörr för att slippa konfronteras med kompisarna som bevakar. När kompisarna sedan kommer in på biblioteket och frågar efter hen så nekar biblioteksmedarbetaren till att ha sett hen. Hur ser du på medarbetarens agerande utifrån barnkonventionens olika artiklar?

Webbutbildning

En grundläggande webbutbildning om barnkonventionen är framtagen av SKL och Västra Götalandsregionen. Utbildningen består av sju delar och heter "Barnkonventionen – från teori till praktik". Den nås via SKLs webbplats.³¹ Webbutbildningen är användbar på steg sex där du säkerställer fortbildning för alla medarbetare.

³¹ Sveriges Kommuner och Landsting. *Barnets rättigheter*.

TACK

Vi som har skrivit denna skrift vill rikta ett stort tack till alla personer som bidragit till utvecklingen av den strategiska modellen för implementering av barnkonventionen på folkbibliotek. Utan er hade det inte funnits någon modell.

Ett varmt tack till er som generöst bidragit med er tid, tankar, kunskaper och olika perspektiv: Birgitta Edvardsson, Karin Zetterberg, Maria Lobell, Åsa Wiklund, Marie Sääf, Monica Gustafsson Wallin, Thomas Larsson, Ann-Catherine Ingström, Ingrid Källström, Sara Lafolie, Marie Johansen, Anja Dahlstedt, Pia Borrmann, Sofie Samuelsson och Ingrid Loeld Rasch.

Vi vill rikta ett särskilt tack till Elizabeth Englundh för stöd och pepp längs vägen. Avslutningsvis vill vi tacka cheferna för de regionala biblioteksverksamheterna i Östergötland, Sörmland, Gävleborg och Örebro län. Vi är alla medskapare till folkbibliotekens strategiska modell för implementering av barnets rättigheter i biblioteksverksamheten!

Nu lämnar vi stafettpinnen vidare till dig som är chef, med förhoppningen att modellen kan vara ett stöd i ditt viktiga arbete för att stärka barnets rättigheter i den verksamhet du ansvarar för. Vi önskar dig stort lycka till!

Ann Catrine Eriksson, biblioteksutvecklare, Biblioteksutveckling Sörmland

Annika Holmén, dåvarande utvecklingsledare läslust
Regionbibliotek Östergötland

Christine Wennerholm, verksamhetsutvecklare, Kultur Gävleborg

Sylvia Blomberg, samordnare barnrätts- och hbtqfrågor
Biblioteksutveckling Region Örebro län

KÄLLOR

Alavi, Hassan. Ensamma barn på ett stort bibliotek. I *Bibliotekariens praktiska kunskap - om kunskap, etik och yrkesrollen*, Ewa Schwarz (red.), 127-134. Regionbibliotek Stockholms skriftserie 17, 2016.

Aleman, Lotta, Axelsson, Anna-Stina, Hansson, Krister, Hedenström, Solveig, Lundgren, Lena, Länsbibliotek Dalarna, Olsson, Kerstin & Ögland, Malin. *Ett steg till! En metodbok för biblioteksutveckling. Tvinningprojektets slutrapport*. Regionbibliotek Stockholms skriftserie 3, 2009.

Barnombudsmannen. Barnbilaga. 2015.

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/pejling-dialog/det-har-kan-du-gora/barnkonsekvensprovningar/barnbilaga/>
(Hämtad 2018)

Barnombudsmannen. Barnbokslut. 2015.

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/pejling-dialog/det-har-kan-du-gora/barnkonsekvensprovningar/barnbokslut/>
(Hämtad 2018)

Barnombudsmannen. Barnbudget. 2015.

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/pejling-dialog/det-har-kan-du-gora/barnkonsekvensprovningar/barnbudget/>
(Hämtad 2018)

Barnombudsmannen. Barnchecklista. 2015.

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/pejling-dialog/det-har-kan-du-gora/barnkonsekvensprovningar/barnchecklista/>
(Hämtad 2018)

Barnombudsmannen. Barnkonventionen. 2018.

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/> (Hämtad 2018)

Blomberg, Sylvia, Holmén, Annika & Marberg, Ann. *Barnkonventionen - läpparnas bekännelse? Projektarbete i Regional utveckling av biblioteksverksamhet*. Högskolan i Borås, 2012.

Englundh, Elizabeth. *Barnkonsekvensanalys – ett verktyg för underbyggt beslutsfattande eller omöjlig att genomföra? Resultat från en forskningscirkel*. Sveriges Kommuner och Landsting. Stockholm, 2014.

Englundh, Elizabeth. *Folkrätt för barn som pedagogiskt åtagande: Statligt ansvar - regionalt lärande?* Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen. Serienummer: 143. Stockholm, 2008.

Landstinget Sörmland, Folkhälsocentrum. *Våra miljöer med barns ögon – Vägledning för dig som ska genomföra en trygghetsvandring i landstingets lokaler*. Eskilstuna, 2014.

Lundgren, Lena. Barnkonventionen och barnbiblioteken. Barnen. bis BIBLIOTEK I SAMHÄLLE. nr 3 (2013): 7-11.

<https://foreningenbis.files.wordpress.com/2011/01/bis-3-2013.pdf>

Rasmusson, Bodil & Andersson, Ola. *Med barnkonventionen som karta och kompass i kommuner och landsting*. Barnombudsmannen, Kommentus, Stockholm, 2001.

Regeringskansliet. *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. Socialdepartementet, Västerås, 2011.

Schwarz, Eva. (red.). *Bibliotekariens praktiska kunskap - om kunskap, etik och yrkesrollen*. Regionbibliotek Stockholms skriftserie 17, 2016.

Shier, Harry. *Vägar till delaktighet: Öppningar, möjligheter och skyldigheter. En ny modell för att öka barns delaktighet i att fatta beslut i enlighet med artikel 12.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter*. Övers. projektet Egen växtkraft – Barns och ungdomars delaktighet, självbestämmande och frigörelse, 2011.

http://www.harryshier.net/docs/shier-vagar_till_delaktighet.pdf
(Hämtad 2018)

Sveriges Kommuner och Landsting. Barnets rättigheter. 2018.
På webbplatsen finns kunskapstest/quiz, webbutbildning, presentationer,
kortlek för diskussioner och nyheter med mera.
<https://skl.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamstalldhet/barnetsrattigheter.106.html>

Sveriges Kommuner och Landsting. Förberedelser inför att barnkonventionen blir lag. 2017.
<https://skl.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamstalldhet/barnetsrattigheter/barnkonventionenblirsvensklag/forberedelser.5536.html>

Sveriges Kommuner och Landsting. Prövning av barnets bästa - Ett verktyg för styrning och ledning. 2018.
<https://skl.se/tjanster/merfranskl/bloggarfranskl/manskligarattigheterbloggen/artiklar/provningavbarnetsbastaettverktygforstyrningochledning.15272.html>

Ögland, Malin. *Från Kalix till Ystad - om observationer på folkbibliotek*. Regionbibliotek Stockholm, 2014.

Ögland, Malin, Lundgren, Lena & Wockatz, Kerstin. *Mäta och väga [Elektronisk resurs] om statistik och effektivitet på folkbibliotek*. Stockholms stadsbibliotek, Stockholm, 2012.

Ögland, Malin. *Taxonomier - verktyg för biblioteksutveckling*. Regionbibliotek Stockholms skriftserie 13, 2013.

Den här skriften riktar sig till dig som är chef för ett folkbibliotek. Den är ett stöd för dig i arbetet med att implementera FN:s konvention om barnets rättigheter i verksamheten. Skriften innehåller en strategisk modell i åtta steg som hjälper dig igenom hela implementeringsprocessen.

